

Nr 232.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående lönereglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken, m. m.; given Stockholms slott den 24 mars 1950.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande statsrådet hemställt.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

John Lingman.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

De i förevarande proposition avsedda statsunderstödda privatläroverken — 21 till antalet och med ungefär 7 000 elever för närvarande — utgöra ett nödvändigt komplement till de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. Staten lämnar också sedan mycket lång tid tillbaka bidrag till privatläroverkens verksamhet och till avlöningen av deras lärare. De statliga bidragen uppgå för närvarande till mellan 2,5 och 3 milj. kronor per år. Bidragen utgå emellertid i ett flertal olika former, och bidragsbestämmelserna, som tillkommit vid skilda tillfällen från och med år 1909, äro mycket svåröverskådliga och svårtillämpade. Med undantag för vissa äldre bestämmelser om minimilöner till de kvinnliga lärarna finnas inga bestämmelser, som reglera lärarnas löneförhållanden.

I propositionen föreslås en lönereglering för lärarna vid privatläroverken, som avser att åstadkomma dessa lärares jämställdhet i lönehänsende med motsvarande lärare vid de allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna. Löneregleringen avses skola genomföras den 1 juli 1951. Det nu framlagda förslaget innefattar principerna för löneregleringen. Detaljförslagen liksom förslag om statsbidragsgrunder avses skola föreläggas nästa års riksdag.

Löneregleringen beräknas medföra en kostnadsökning av omkring 800 000 kronor årligen.

Utdrag av protokollet över finansärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 24 mars 1950.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, LINGMAN.

Statsrådet Lingman anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om löneroglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken, m. m. samt anför därvid följande.

Inledning.

Frågan om genomförande av en löneroglering för lärarpersonalen vid privatläroverken har varit föremål för överbägende vid ett flertal tillfällen. Vid 1938 års riksdag uppmärksammades frågan i motionen II: 6, vilken dock icke föranledde någon direkt framställning från riksdagens sida. 1944 års riksdag (8 ht, p. 136) anhöll däremot i anledning av en vid nämnda års riksdag väckt motion (II: 260) hos Kungl. Maj:t om utredning av privatläroverkens löne-, pensions- och statsbidragsfrågor (skr. 1944: 368).

I överensstämmelse med riksdagens hemställen tillkallade chefen för ecklesiastikdepartementet den 12 augusti 1944, efter vederbörligt bemyndigande samma dag, fyra sakkunniga för utredning i fråga om löne- och pensionsreglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda enskilda läroanstalterna m. m. De sakkunniga — 1944 års lönekommitté för privatläroverken — voro ämneslärarinnan Monica Lovisa Aurivillius, rektorn, dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare H. T. Lundh, numera generaldirektören B. A. Nevrell och lektorn, dåvarande ledamoten av riksdagens första kammare I. H. E. Pauli, den sistnämnde tillika ordförande. Sedan Nevrell anhållit om befrielse från uppdraget, tillkallades den 17 september 1945 i hans ställe numera kanslirådet N. M. af Malmborg.

Enligt direktiven för utredningen borde denna i första hand taga sikte på att i möjligaste mån åstadkomma en utjämnning av de löneskillnader, som förefunnes närmast i förhållande till de kommunala skolorna. Lönerogleringen borde därvid avse såväl de manliga som de kvinnliga lärarnas löner. Undersökningen borde icke begränsas allenast till själva de kontanta löneförmånerna utan avse jämväl andra avlöningvillkor. Även personalens pensionsförhållanden borde göras till föremål för närmare undersökning. Vidare borde frågorna om formerna för och omfattningen av statsunderstöden till privatläroverken tagas under omprövning.

Sina förslag i ämnet har kommittén framlagt i ett den 16 juni 1948 dagtecknat *betänkande med utredning och förslag angående lönereglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken m. m.* (stencilerat).

Över betänkandet ha yttranden avgivits av skolöverstyrelsen efter vederbörandes hörande, statskontoret, riksräkenskapsverket, statens lönenämnd, svenska stadsförbundet, flick- och samskollärarnas riksförbund, Sveriges yngre läroverkslärarens förening och läroverkslärarnas riksförbund.

Sedermera har kommittén avgivit ett den 10 februari 1950 dagtecknat betänkande med utredning och förslag angående dels lönereglering m. m. för lärarpersonalen vid Fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala, dels provisorisk löneförbättring för lärare vid övriga enskilda handarbets- och skolköksseminarier. Detta betänkande är för närvarande föremål för remissbehandling.

Förslag till pensionsreglering för privatläroverkens lärare har — efter erhållet uppdrag — den 21 december 1949 framlagts av 1944 års pensionsutredning.

Nuvarande förhållanden vid privatläroverken.

Organisation m. m.

De statsunderstödda privatläroverken, vilkas antal för närvarande är 23, kunna indelas i enskilda mellanskolor, högre flickskolor, högre goss- och samskolor samt övriga skolor.

De enskilda mellanskolorna äro endast två till antalet, Gävle borgarskola och Osby samskola. De äro fyraåriga samskolor, som bygga på folkskolans sjätte klass och avslutas med realexamen. Gävle borgarskola är kombinerad med en ettårig handelskurs och ett tvåårigt handelsgymnasium, båda statsunderstödda. Hela läroanstalten benämnas Gävle borgarskola och högre handelsinstitut. Osby samskola är den enda högre läroanstalten på orten. Den är förenad med internat. Lärjungeantalet i de enskilda mellanskolorna uppgick höstterminen 1947 till sammanlagt 514, varav 251 vid skolan i Gävle och 263 vid skolan i Osby.

De högre flickskolorna, sju till antalet, bestå av två kategorier, nämligen Högre flickskolan i Hälsingborg, Visby högre flickskola, Västerviks läroanstalt för flickor och Nya elementarskolan för flickor i Stockholm, vilka äro egentliga flickskolor med normalskolekompetens, den sistnämnda även med studentexamensrätt, samt Göteborgs gymnasium för flickor, Lyceum för flickor och Wallin-Åhliniska gymnasiet i Stockholm, vilka utgöras av enbart gymnasier med studentexamensrätt. De tre förstnämnda flickskolorna och flickskollinjen vid Nya elementarskolan för flickor i Stockholm äro organiserade som de kommunala flickskolorna och flickskollinjen vid statens normalskola. Gymnasierna motsvara de allmänna läroverkens gymnasier. De äro fyraåriga utom gymnasiet i Göteborg, som är treårigt. Samtliga ha både latin- och reallinje, Nya elementarskolan för flickor och Lyceum för flickor också nyspråklig linje. Statsunderstöd utgår dock icke för Lyceums för flickor reallinje. Lärjungeantalet i de till gruppen högre flickskolor hörande läroanstalterna utgjorde höstterminen 1947 1 332 med följande fördelning.

Göteborgs gymnasium för flickor	102
Hälsingborg, högre flickskolan	217
Stockholm, Lyceum för flickor	127
» , Nya elementarskolan för flickor	550
» , Wallin-Åhlska gymnasiet	151
Visby högre flickskola	95
Västerviks läroanstalt för flickor	90.

De högre goss- och samskolorna äro tolv till antalet: Djursholms samskola, Göteborgs högre samskola, Lunds privata elementarskola, Lundsbergs skola, Saltsjöbadens samskola, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk, Beskowska skolan, Palmgrenska samskolan, Stockholms samgymnasium och Whitlockska samskolan i Stockholm, Fjellstedtska skolan i Uppsala och Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium. De äro i huvudsak organiserade som statens högre allmänna läroverk. Lundsbergs skola, Beskowska skolan i Stockholm och Fjellstedtska skolan i Uppsala äro gossläroverk. Lundsbergs skola tar dock undantagsvis emot flickor. De övriga nio skolorna äro samläroverk. Tre av skolorna äro förenade med internat, nämligen Lundsbergs skola, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk och Fjellstedtska skolan i Uppsala. Lärjungeantalet i de högre goss- och samskolorna utgjorde höstterminen 1947 5 011 med följande fördelning.

Djursholms samskola	774
Göteborgs högre samskola	376
Lunds privata elementarskola	653
Lundsbergs skola	209
Saltsjöbadens samskola	347
Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk	316
Stockholm, Beskowska skolan	433
» , Palmgrenska samskolan	391
» , Stockholms samgymnasium	430
» , Whitlockska samskolan	478
Uppsala, Fjellstedtska skolan	131
Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium	473.

Det *sammanlagda lärjungeantalet* vid hittills nämnda 21 privatläroverk utgjorde alltså höstterminen 1947 6 857.

Övriga skolor. Denna grupp består av Höglandsskolan och Franska skolan, båda i Stockholm. Höglandsskolan är en samskola, som omfattar s. k. småttinggård för fem- och sexåringar, fyra förberedande klasser och en sjuårig linje med normalskolekompetens för både flickor och gossar; den hade höstterminen 1947 208 lärjungar i elementarskolan. Franska skolan i Stockholm består av en 7-årig flickskola, organiserad i stort sett som den 7-åriga kommunala flickskolan, en 4-årig förberedande skola samt en lek-skola för gossar och flickor; elevantalet i flickskolan uppgick höstterminen 1947 till 224, varav omkring 90 % svenska flickor.

Statsbidrag m. m.

I fråga om statsbidrag till privatläroverken (utom Höglandsskolan och Franska skolan) gälla ett flertal svårtolkade och mindre överskådliga bestämmelser, för vilkas innehåll kommittén lämnat i huvudsak följande redogörelse.

Enligt 1909 års statsbidragskungörelse (1909:154) kan *understöd* för år räknat utgå, till enskild mellanskola med högst 4 800 kronor, varjämte skola, däri flickor undervisas, kan erhålla understöd till undervisning i huslig ekonomi med högst 600 kronor, till högre flickskola med högst 5 200 kronor, varjämte skolan kan erhålla understöd till undervisning i huslig ekonomi med högst 1 000 kronor och för gymnasium med högst 2 000 kronor, samt till högre gosskola eller högre samskola med högst 9 000 kronor för realskolestadiet, högst 6 000 kronor för gymnasiestadiet, högst 1 500 kronor för undervisning i huslig ekonomi och högst 2 000 kronor för undervisning i slöjd eller därmed jämförligt annat praktiskt arbete. Dessutom kan högre goss- eller samskola erhålla 20 kronor årligen för varje av manlig lärare bestridd veckotimme om 45 minuter till det antal veckotimmar Kungl. Maj:t bestämmer.

De s. k. grundunderstöden, maximum respektive 4 800, 5 200 och 9 000 + 6 000 kronor, vilka äro oförändrade sedan 1909, utgöra förutsättning för erhållande av s. k. lönetillägg åt lärarinnor samt tillfällig löneförbättring, dyrtidstillägg, kristillägg och särskilt lönetillägg till manliga och kvinnliga lärare.

Av angivna statsbidragsformer äro de s. k. *lönetilläggen åt lärarinnor* den äldsta. Bestämmelser därom finnas i 1909 års statsbidragskungörelse. I denna regleras de kvinnliga lärarnas löner. Minimiallöningen skall vara: för föreståndarinna 2 000 kronor i första och 2 300 kronor i andra lönegraden samt bostad eller hyresersättning; för ämneslärarinna med full tjänstgöring, därest hon har behörighet till ordinarie ämneslärarinnetjänst vid allmänt läroverk (eller erhållit lönetursrätt av Kungl. Maj:t) 1 400 kronor i första, 1 700 kronor i andra och 2 000 kronor i tredje lönegraden, eljest 1 200 kronor i första, 1 500 kronor i andra, 1 800 kronor i tredje och 2 000 kronor i fjärde lönegraden; för timlärarinna i läroämne 60 kronor för veckotimme och för övningslärarinna 60 kronor för varje veckotimmens undervisning i välskrivning, teckning, musik, gymnastik och huslig ekonomi samt 50 kronor för varje veckotimmens undervisning i kvinnligt handarbete, träslöjd och andra liknande slöjdarter, för lärarinna i huslig ekonomi dock högst 1 400 kronor. Härjämte äger lärarinna med minst fyra veckotimmars undervisning i gymnastik eller minst sex veckotimmars undervisning i ett eller flera av de övriga övningsämnena åtnjuta ålderstillägg med 10 kronor per veckotimme i andra och 20 kronor i tredje lönegraden. Ålderstilläggen för lärarinna i huslig ekonomi få icke överstiga 250 kronor i andra och 500 kronor i tredje lönegraden. För en avlöning, oavsett ålderstillägg, på 1 400 kronor skall lärarinna i huslig ekonomi vara skyldig meddela undervisning intill 30 veckotimmar. Lärarinna i detta ämne åtnjuter fri kost i sammanhang med de praktiska övningarna vid vederbörande läroanstalt.

Den för ämneslärarinna med 1 400 kronor begynnande löneskalan benämnes den högre, den andra den lägre. Lärarinnorna sägas ha högre, respektive lägre kompetens. Lönegradsuppflyttning sker för samtliga kvinnliga befattningshavare, som ha rätt till ålderstillägg, med fem års intervaller.

Staten bidrager till de nämnda minimilönerna endast med de s. k. lönetilläggen åt lärarinnor, vilka bestå av 200 kronor för varje ämneslärarinna, som är berättigad till avlöning enligt den högre löneskalan, samt med två tredjedelar av ålderstilläggen.

Tillfällig löneförbättring av statsmedel har utgått till lärarpersonalen sedan år 1918. De nuvarande årsbeloppen, som äro differentierade efter kompetens och ortsgrupp samt beträffande timlärare och övningslärare också efter tjänstgöringens art (huvudsaklig sysselsättning och förvärvskälla eller ej), variera för kvinnlig föreståndare och ämneslärare med full tjänstgöring mellan 1 800 och 3 000 kronor, för manlig föreståndare och ämneslärare med full tjänstgöring (i vissa fall också kvinnlig) mellan 435 och 2 500 kronor, för kvinnlig och manlig timlärare i läsämne mellan 50 och 75 kronor per veckotimme och för kvinnlig och manlig övningslärare mellan 40 och 55 kronor per veckotimme.

Dyrtidstillägg har utgått från och med år 1919. Det utgör för närvarande 44 % av tilläggsunderlaget. Med tilläggsunderlag avses för kvinnlig befattningshavare två tredjedelar av summan av minimiavlöning och statlig tillfällig löneförbättring och för manlig befattningshavare antingen två tredjedelar av summan av den kontanta avlöning, som för motsvarande tjänstgöring i medeltal utgått under åren 1913—1915 och statlig tillfällig löneförbättring eller, där denna bestämmelse ej är tillämplig, det belopp skolöverstyrelsen bestämmer. För befattningshavare, som är försörjningspliktig i fråga om barn under 16 år, utgår dyrtidstillägget med ett med 120 kronor per barn och kalenderår förhöjt belopp.

Kristillägg (utgående sedan år 1941) utgör för närvarande 24,4 % av det tilläggsunderlag, som gäller för dyrtidstillägg, sedan underlaget höjts med 28 %.

Från och med budgetåret 1946/47 åtnjuta lärarna vidare *särskilt löne-tillägg*, vilket sedan budgetåret 1947/48 utgör 1 320 kronor för föreståndare och ämneslärare med full tjänstgöring, 50 kronor per veckotimme för timlärare i läsämne och 40 kronor per veckotimme för övningslärare.

Vissa maximeringsregler gälla för utgående av tillfällig löneförbättring, dyrtidstillägg, kristillägg och särskilt lönetillägg.

Tilläggsunderstöd på grund av stegrade bränslekostnader m. m. Detta understöd tillkom efter beslut av 1942 års riksdag för att bereda läroanstalterna kompensation med tre fjärdedelar av stegringen av bränslekostnaderna.

Bidrag till beredande av friplatser åt stipendiater vid Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk. Bidraget har utgått sedan budgetåret 1946/47.

Bidrag till nedbringande av terminsavgifterna vid vissa högre flickskolor i Stockholm. Skolorna äro Lyceum för flickor, Nya elementarskolan för flickor och Wallin-Åhlinska gymnasiet.

Bidrag till de statsunderstödda enskilda läroanstalternas vikariatskassa. Anslaget har utgått sedan 1914.

Ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter. Ersättningen avser lärarinnor, vilka drabbats av verkningarna av det privata flickskoleväsendets kommunalisering eller av inrättandet av statliga läroverk för flickor.

Sedan innevarande budgetår kan vidare utgå *särskilt bidrag till verksamheten vid statsunderstödda privatläroverk.* Bidraget avser att möjliggöra höjning av arvoden å till lärare till högst den nivå, som vid de allmänna läroverken gällde intill den 1 juli 1948.

Bidrag till Höglandsskolan utgår sedan budgetåret 1942/43 och *bidrag till Franska skolan* sedan budgetåret 1948/49. Vartdera bidraget utgör för

närvarande 50 000 kronor. De statsbidragsbestämmelser, som gälla för dessa skolor, äro betydligt enklare än de som gälla för de statsunderstödda privatläroverken i övrigt.

Statsbidragen till privatläroverken utgå för innevarande budgetår från följande under åttonde huvudtiteln upptagna *riksstatsanslag*.

- H 13 Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor.
- 14 » : Bidrag till högre flickskolor.
- 15 » : Bidrag till enskilda mellanskolor.
- 16 » : Särskilt bidrag till verksamheten vid statsunderstödda privatläroverk.
- 17 » : Bidrag till Högländsskolan i Stockholm.
- 18 » : Bidrag till Franska skolan i Stockholm.
- 19 » : Bidrag till de statsunderstödda och enskilda läroanstalternas vikariatskassa.
- 20 » : Ersättning åt vissa lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.
- 27 Särskilt lönetillägg åt lärare vid statsunderstödda enskilda läroanstalter.
- N 20 Dyrtidstillägg åt lärare vid vissa statsunderstödda undervisningsm. fl. anstalter.
- N 23 Kristillägg.

Beträffande statsbidrag och bestämmelser därom torde i övrigt få hänvisas till statsliggarens uppgifter under ifrågavarande anslag.

Ekonomiska förhållanden.

Under denna rubrik har kommittén lämnat en översikt av privatläroverkens äganderättsförhållanden, inkomster och utgifter.

I fråga om ä g a n d e r ä t t s f ö r h å l l a n d e n a anför kommittén följande.

Djursholms samskola, Saltsjöbadens samskola och Västerviks läroanstalt för flickor ägas av respektive kommuner, och Gävle borgarskola uppehålls till huvudsaklig del av kommunala medel. 7 skolor ägas av stiftelser, nämligen Lundsbergs skola, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk, Nya elementarskolan för flickor, Wallin-Åhliniska gymnasiet och Whitlockska samskolan i Stockholm, Fjellstedtska skolan i Uppsala och Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium. Lunds privata elementarskola äges av Föreningen Lunds privata elementarskola, som består av skolans ordinarie lärare. De övriga 9 skolorna ägas av aktiebolag. De äro Göteborgs gymnasium för flickor, Göteborgs högre samskola, Högre flickskolan i Häl-singborg, Osby samskola, Beskowska skolan, Lyceum för flickor och Palm-grenska samskolan i Stockholm, Stockholms samgymnasium och Visby högre flickskola. Vid de av aktiebolag ägda skolorna har, enligt vad kommittén inhämtat, ingen utdelning ägt rum till aktieägarna under de senaste 10 åren med undantag av vissa år vid Göteborgs gymnasium för flickor och Lyceum för flickor i Stockholm, då utdelningen varierat mellan 2½ och 5 % vid den förstnämnda skolan och mellan 2 och 5 % (övertvägande 3 %) vid den sistnämnda skolan.

Beträffande privatläroverkens inkomstkällor anför kommittén inledningsvis följande.

De flesta privatläroverkens väsentligaste inkomstkällor äro statsbidrag och lärjungeavgifter. Samtliga skolor utom Lunds privata elementarskola och de tre internatläroverken Lundsbergs skola, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk och Fjellstedtska skolan i Uppsala åtnjuta dessutom bidrag från kommunen, i en del fall till avsevärda belopp. De tre nyssnämnda internatskolorna och även Osby samskola åtnjuta inkomster med procentuellt sett stora belopp från internatrörelsen. Ett par av skolorna, Gävle borgarskola och Fjellstedtska skolan, uppbära avkastningar av donationer, Fjellstedtska skolan också direkta gåvomedel.

Storleken av olika inkomstposter vid varje särskild läroanstalt framgår av de vinst- och förlusträkningar, som skolorna äro skyldiga att insända till skolöverstyrelsen. Kommittén har tagit kännedom om och låtit bearbeta de sammanställningar överstyrelsens statistiska avdelning utarbetat på grundval av skolornas uppgifter för vart och ett av de fem räkenskapsåren 1942/43 (1942)—1946/47 (1946).

I fråga om inkomsternas storlek framgår av betänkandet bl. a. följande.

Statsbidrag. Under de fem räkenskapsåren 1942/43—1946/47 (1942—1946) ha statsbidragen uppgått till respektive 1 579 361, 1 620 981, 1 650 781, 1 668 895 och 2 132 384 kronor.

Kommunbidrag och liknande. Här avses, utom bidrag från respektive kommun, i ett par fall mindre landstingsbidrag och beträffande Saltsjöbadens samskola anslag från Järnvägsaktiebolaget Stockholm—Saltsjön. De under nyssnämnda fem räkenskapsår utgående bidragen av förevarande slag ha uppgått till respektive 790 527, 823 876, 850 629, 896 084 och 974 464 kronor.

Mer än två tredjedelar av dessa belopp har utgått till de fyra kommunägda skolorna Djursholms samskola, Gävle borgarskola, Saltsjöbadens samskola och Västerviks läroanstalt för flickor. Samtliga till kategorierna enskilda mellanskolor och högre flickskolor hörande skolor ha åtnjutit kommunbidrag. Detta har sin grund i villkoren för statsbidrag. Motsvarande bestämmelser finnas icke för de högre goss- och samskolorna. Av de till sistnämnda kategori hörande skolorna ha, utom Djursholms och Saltsjöbadens samskolor, sex skolor åtnjutit kommunbidrag under femårsperioden 1942—46, samtliga dock med procentuellt sett låga belopp.

Lärjungeavgifter. Med lärjungeavgifter avses terminsavgifter med vissa tillägg, såsom »bränsleavgift», »kristillägg», »dyrtidstillägg», ävensom in-skrivningsavgifter, vilka sistnämnda äro obetydliga. Internatavgifter äro ej medräknade. Lärjungeavgifterna uppgingo under förut nämnda fem räkenskapsår till respektive 1 728 099, 1 850 456, 1 942 331, 1 966 760 och 2 009 290 kronor.

Privatläroverken äro synnerligen beroende av inkomsterna från terminsavgifter. De kunna emellertid icke upptaga sådana till hur stort belopp som helst. Enligt villkoren för statsbidrag skall nämligen storleken av de normalt utgående terminsavgifterna underställas skolöverstyrelsens prövning och fastställelse. Överstyrelsen är vid förslag om höjning skyldig inhämta yttrande från statens priskontrollnämnd. Vidare finnas vissa stadganden om skyldighet att meddela befrielse från eller nedsättning i terminsavgif-

terna. Beträffande enskilda mellanskolor och högre flickskolor gäller, att läroanstalt är skyldig att åt lärjungar i klasserna över de förberedande bevilja befrielse eller nedsättning i så stor utsträckning, att den minskning i avgifter, som härigenom uppkommer, utgör minst 15 % av det belopp, vartill terminsavgifterna skolat uppgå, därest samtliga lärjungar erlagt fulla avgifter, dock att läroanstalten icke är skyldig medgiva befrielse eller nedsättning till sammanlagt högre belopp än som motsvarar grundunderstödet. Kungl. Maj:t kan emellertid medge, att hänsyn må tagas till att läroanstalt på annat sätt än genom nedsättning av terminsavgifter, exempelvis genom anslag till elevhem, vidtagit åtgärder i det syfte, som avses med nedsättning i eller befrielse från lärjungeavgifter. För högre goss- och samskolor gälla samma villkor med den modifikation, att sådan läroanstalt icke är skyldig medgiva befrielse eller nedsättning till sammanlagt högre belopp än som motsvarar hälften av grundunderstödet.

Internatavgifterna uppgingo läsåret 1947/48 till följande belopp, inräknat avgifterna för undervisningen: vid Osby samskola 630—786 kronor, Lundsbergs skola 3 000—3 800 kronor, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk 2 900—3 400 kronor och Fjellstedtska skolan i Uppsala (där avgifter för undervisningen icke upptagas) 800 kronor. Avgifterna ha måst höjas från och med läsåret 1947/48 vid samtliga internatläroverk, bl. a. på grund av ökade utgifter för hushåll och ekonomipersonal.

Övriga inkomster. Dessa bestå i allmänhet av räntor och gåvor, vad Osby samskola beträffar också bidrag från elevhemmet.

Förlust under året har till avsevärda belopp redovisats för Lundsbergs skola, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk och Fjellstedtska skolan i Uppsala (räkenskapsåret 1946/47 respektive 149 003, 134 553 och 13 023 kronor). Ifrågakvarande förluster ha täckts av medel från med skolorna förbunden internatverksamhet.

Bland privatläroverkens *utgifter* dominerar posten till löner och arvoden åt lärare. Av betänkandet framgår att *löner och arvoden till lärare* respektive *vikariats- och sjukkasseavgifter, pensionsavgifter och pensioner* under räkenskapsåren 1942/43—1946/47 (1942—1946) uppgingo till de belopp, som framgå av följande sammanställning.

Räkenskapsår	Löner etc.	Vikariats- och sjukkasseavgifter etc.
1942/43 (1942)	3 179 010	147 600 kronor
1943/44 (1943)	3 348 233	170 765 »
1944/45 (1944)	3 468 230	167 226 »
1945/46 (1945)	3 593 490	187 756 »
1946/47 (1946)	4 035 148	233 321 »

Övriga utgiftsposter innefattade enligt betänkandet räkenskapsåret 1946/47 (1946) belopp, som sammanlagt uppgingo till 25 % av samtliga utgifter. De fördelade sig på följande sätt: *reparationer och underhåll av fastigheter och inventarier* 2,8 %, *hyror* 7,7 %, *bränsle, lyse, städning och renhållning* 4,9 %, *förbrukningsmateriel* 1 %, *tryck, annonser, telefon och porto* 1,3 %, *avskrivningar* 0,5 %, *skolläkare, övrig personal, räntor, skatter och övriga omkostnader* 6,2 % samt *vinst under året* 0,6 %.

I anslutning till en i betänkandet intagen tablå över medeltalet av privatläroverkens vinster och förluster under tioårsperioden 1937/38 (1937)—1946/47 (1946) framhåller kommittén följande.

Vid Djursholms samskola, Gävle borgarskola och Saltsjöbadens samskola tillskjuter vederbörande kommun vad som erfordras för skolverksamheten utöver andra bidrag, varför varken vinst eller förlust kunnat uppstå. Vid Lunds privata elementarskola ha de smärre förluster eller vinster, som bokförts under tioårsperioden, uppkommit genom att avskrivningar på inventarier varit större än nyinköp, respektive tvärtom. Någon verklig vinst eller förlust har ej kunnat förekomma, enär skolans ordinarie lärare äga skolan och inkomsterna användas för att bestrida utgifterna, däribland lärarnas löner.

Medeltalsberäkningen för de ifrågavarande åren utvisar, att två av internatskolorna, nämligen Lundsbergs skola och Fjellstedtska skolan i Uppsala, gått med stora förluster och att ingen av de övriga skolorna kan sägas vara vinstbärande. För Göteborgs gymnasium för flickor utgör överskottet visserligen 8 921 kronor, men det är att märka, att detta belopp endast avser ett räkenskapsår.

Lärarnas anställnings- och avlöningsförhållanden.

Anställningsförhållanden. I fråga om anställningsformen äro lärarna vid privatläroverken enligt kungörelsen 1929: 232 *fast anställda, extra ordinarie* eller *timlärare*.

För behörighet till befattning såsom ämneslärare med fast anställning fordras behörighet till ordinarie ämneslärartjänst vid kommunal mellanskola, om anställningen gäller enskild mellanskola, till ordinarie ämneslärartjänst vid kommunal flickskola, om anställningen gäller högre flickskola, samt till ämneslärartjänst vid allmänt läroverk, om anställningen är knuten till högre goss- eller samskola. För behörighet till befattning såsom övningslärare med fast anställning fordras att äga rätt till lönetursberäkning för uppflyttning i högre lönegrad enligt kungörelsen 1909: 154 (d. v. s. i allmänhet behörighet till övningslärarbefattning i respektive ämne vid allmänt läroverk). Utan hinder av dessa generella villkor kan skolöverstyrelsen förklara en lärare behörig för särskilt fall.

Det är läroanstaltens styrelse, som beslutar om antagning av fast anställd lärare. Den är därvid icke bunden av några stadgade befordringsgrunder utan har rätt att till innehavare av befattningen bland behöriga sökande utse den, som den anser böra i främsta rummet komma i fråga. Besvär över tillsättning av tjänst kan anföras endast i fråga om formerna för tillsättningen eller den tillsattes behörighet.

Vad angår fast anställd lärares skiljande från befattningen gäller, att om sådan lärare under tre på varandra följande år oförvitligt tjänstgjort i samma eller motsvarande befattning vid en och samma läroanstalt, han må, oavsett de villkor, varunder antagning skett, ej kunna, så länge anstalten åtnjuter statsbidrag, skiljas från sin befattning, så framt ej skol-

överstyrelsen medgiver uppsägning eller anledning föreligger till entledigande av disciplinära skäl.

Lärare, som icke är fast anställd, d. v. s. enligt den nämnda kungörelsens terminologi extra ordinarie lärare eller timlärare, antages av vederbörande skolstyrelse antingen tills vidare med viss ömsesidig uppsägning eller på viss tid, högst ett läsår. Detta gäller egentligen extra ordinarie ämneslärare och timlärare (kungörelsen 1929: 232, § 10). Bestämmelsen torde dock tillämpas även i fråga om icke fast anställd övningslärare.

Den fasta anställningen kan indirekt påverka storleken av statsbidraget till lönen och därmed också storleken av lönen, vilket sammanhänger med tillämpningen av maximeringsreglerna för tillfällig löneförbättring och särskilt lönetillägg och även, vad beträffar manliga lärare, övriga bestämmelser angående tillfällig löneförbättring.

Det sagda gäller i författning reglerade förhållanden. Varje särskild skola är oförhindrad att tillerkänna en fast anställd lärare bättre förmåner än en icke fast anställd även i andra avseenden än det rent anställningsmässiga. Den är också oförhindrad att använda andra beteckningar än fast anställd, respektive extra ordinarie. De fast anställda lärarna benämnas ofta ordinarie, de icke fast anställda extra ordinarie eller extra lärare. Tjänstetitelnarna lektor och adjunkt eller förste lektor och andre lektor förekomma också vid sidan av benämningen ämneslärare.

Avlöning sförhållanden. I det föregående har redogjorts för bestämmelserna om minimilöner för kvinnliga lärare och om statsbidrag till löner för manliga och kvinnliga lärare. För de manliga lärarna finnas inga författningensligt reglerade minimilöner.

Kommittén framhåller, att vid en del privatläroverk gälla av kommunal myndighet fastställda avlöningsreglementen eller andra särskilda avlöningsbestämmelser.

Sålunda äro manliga och kvinnliga lärare vid Gävle borgarskola, Djursholms samskola, Lundsbergs skola och Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk samt manliga lärare vid Saltsjöbadens samskola i regel tillförsäkrade löneförmåner, som motsvara eller överstiga vad närmast jämförliga lärare vid högre kommunal skola eller allmänt läroverk uppbära. Avlöningsbestämmelserna vid dessa skolor ha varit så avfattade, att lönehöjningar skett allteftersom lönehöjningar vid statsläroverken vidtagits.

De vid andra skolor förekommande avlöningsbestämmelserna äro i vissa fall vaga eller komplicerade och sinsemellan heterogena, varför ett referat av innehållet i dem icke skulle vara ägnat att ge en klar bild av den nuvarande lönenivån.

Till åskådliggörande av *löneläget* har kommittén verkställt en jämförelse mellan de under budgetåret 1947/48 utgående lönerna till å ena sidan lärare vid privatläroverken och å andra sidan motsvarande befattningshavare vid

allmänna läroverk och högre kommunala skolor. Vid jämförelsen ha tillämpats följande grunder.

Jämförelserna ha gjorts mellan nettolöner — d. v. s. lön minskad med pensionsavgift — vilket förfaringsätt medför, att lönerna för det övervägande antalet av privatläroverkens lärare komma att förefalla högre, än de i verkligheten äro. De kvinnliga lärarna med pensionsrätt i lärarinnornas pensionsanstalt ha låga pensionsavgifter och låga pensioner. De manliga lärarna ha, såsom tidigare framhållits, ingen författningsenligt reglerad pensionsrätt. De »nettolöner», som ingå i jämförelserna i det led, som innehåller lönerna vid privatläroverken, kunna alltså knappast sägas vara nettolöner i samma mening som vid de statliga och kommunala skolorna. Endast i de fall, då vederbörande kommun eller skola medverkat till pensionering av de manliga lärarna eller till höjning av pensionerna för de kvinnliga lärarna i sådan omfattning, att lärarnas pensioner och pensionsavgifter äro lika stora eller i det närmaste lika stora som de statliga lärarnas, äro de båda leden i jämförelsen likvärdiga. Med pensionsavgifter avses då för de statliga lärarna de belopp, som erhållas vid jämförelse mellan lönebeloppen i den i prop. 1947: 282 sid. 126 införda bruttolöneplanen å ena sidan och i löneplan 1 statens löneplansförordning (SFS 1947: 376) å andra sidan.

Enär kommittén räknar med att förslag till pensionsreglering för lärarna vid privatläroverken skall kunna framläggas i så god tid, att det kan föreläggas riksdagen samtidigt med löneregleringsförslaget, har den i trots av det nu anförda ansett jämförelser mellan »nettolöner» vara det mest naturliga.

Vid jämförelserna har hänsyn tagits till befattningshavarnas kompetens, tjänsteställning och tjänstetid, till ortsgrupp och, vad föreståndarna beträffar, dessutom till privatläroverkets omfattning.

Fast anställning har ansetts motsvara ordinarie. I fråga om tjänsteställningen i övrigt för ämneslärare — såsom lektor, adjunkt, ämneslärarinna, extra ordinarie lärare, extra lärare eller timplärare — har skolans beteckning godtagits, därest lärarens kompetens och tjänstetid varit av den art, att så ansetts möjligt. Eljest har läraren tilldelats den lägre tjänsteställning som ansetts motsvara kompetens och tjänstetid. Kommittén vill särskilt framhålla, att den jämfört provårsutbildade licentiater med adjunkter, icke med lektorer, även om de haft lektors tjänsteställning och lektors lön. Föreståndarna ha inplacerats i lönegrupp efter poängberäkning enligt grunderna i prop. 1943: 150 och r. skr. 1943: 229. Föreståndarna vid de högre goss- och samskolorna ha jämförts med rektorer vid högre allmänna läroverk, om de varit behöriga till rektorsbefattning vid sådant läroverk. I fråga om Palmgrenska samskolans i Stockholm föreståndare, vilken är filosofie licentiat och teologie kandidat, ordinarie adjunkt vid statsläroverk och endast har partiell tjänstgöring vid privatläroverket, har någon jämförelse icke varit möjlig. Föreståndarna vid Stockholms samgymnasium och Whitlockska samskolan i Stockholm, vilka ej äro behöriga till lektorsbefattning vid allmänt läroverk, ha jämförts med rektorer vid kommunala flickskolor. Detsamma gäller också föreståndarna vid fyra av de högre flickskolorna (vid de tre av enbart gymnasium bestående flickskolorna finnes endast studierektor anställd). Föreståndarna vid de två enskilda mellanskolorna ha jämförts med rektorer vid kommunala mellanskolor.

Vid placeringen av befattningshavarna i löneklasshänseende ha för dem, som jämförts med ordinarie eller extra ordinarie lärare, tre år avdragits,

varför den första »löneklassuppflyttningen» ansetts ha inträtt först efter 12 terminers tjänstgöring. Nämnda avdrag om tre år har befunnits skäligt, eftersom en lärare för närvarande i allmänhet icke efter kortare tid än tre år efter avlagd examen erhåller ordinarie eller extra ordinarie anställning vid allmänt läroverk.

Beträffande övningslärarna har det icke varit möjligt att genomföra en något så rättvisande jämförelse. De kunna, liksom ämneslärarna, jämföras med ordinarie, extra ordinarie eller extra lärare samt med timlärare vid allmänna läroverk eller kommunala flickskolor. Kraven på tjänstgöringens omfattning för ordinarie eller extra ordinarie anställning äro emellertid olika vid allmänt läroverk och vid kommunal flickskola. I prop. nr 136 till 1948 års riksdag har Kungl. Maj:t framlagt förslag angående löne reglering för övningslärare vid statliga och kommunala skolor, innefattande bl. a. ändrade bestämmelser i fråga om tjänstgöringens omfattning i ordinarie eller extra ordinarie anställning vid sådana skolor ävensom förändringar i nuvarande lönegradsplaceringar. Med hänsyn härtill har kommittén icke verkställt detaljerade jämförelser mellan de till övningslärarna vid privatläroverken utgående lönerna och de löner motsvarande lärare vid allmänna läroverk eller högre kommunala skolor uppbära utan endast gjort en överslagsberäkning, grundad på jämförelserna med ordinarie, extra ordinarie, extra lärare eller timlärare vid kommunal flickskola.

I fråga om resultatet av den gjorda jämförelsen har kommittén meddelat följande uppgifter, vilka avse höstterminen 1947.

Av de 248 (123 kvinnliga och 125 manliga) *ämneslärarna med full tjänstgöring, inräknat föreståndare*, hade det större antalet, nämligen 144, därav 97 kvinnliga, löner, som understego lönerna för motsvarande befattningshavare vid allmänt läroverk, medan 104, därav 26 kvinnliga, uppburo löner, som voro lika stora som eller överstego lönerna för de lärare, med vilka de jämförts.

Av de nyssnämnda 104 lärarna sysselsattes tillsammans ungefär 75 procent vid Djursholms och Saltsjöbadens samskolor, Lundsbergs skola, Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk och Gävle borgarskola. En del av lärarna vid de fyra förstnämnda skolorna avlönades — liksom var fallet även vid andra skolor — som lektorer, fastän de icke hade full lektorskompetens. Anledningen härtill har varit dels svårigheten att förvärva helt lektorskompetenta lärare, dels kravet på att undervisningen till viss del skall bestridas av lärare med lägst licentiatexamen och provår. Med bortseende härifrån voro lönerna vid Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk ungefär desamma som vid statsläroverk i motsvarande ortsgrupp. Vid Lundsbergs skola uppburo de lärare, det nu är fråga om, lön efter den ortsgrupp, till vilken närmaste läroverksstad (Kristinehamn) hörde. För lärarna vid Djursholms och Saltsjöbadens samskolor utgingo lönerna efter ortsgrupp 5 (Stockholm) i stället för ortsgrupp 4. Dessutom åtnjöto lärarna vid dessa samskolor i allmänhet lönetillägg på mellan 300 och 400 kronor; vid Djursholms samskola utgick därjämte barnbidrag med 300 kronor för barn och år. Vid Gävle borgarskola lågo lönerna i regel en löneklass över lönerna till motsvarande lärare vid allmänt läroverk. Lärarna där voro skyldiga att tjänstgöra endast 24 veckotimmar för ämneslärarlönen; för överskjutande timtal utgick timarvode med 294 kronor per veckotimme.

De övriga 25 procent av förutnämnda 104 ämneslärare med full tjänst-

göring voro fördelade på 8 skolor. Endast en mindre del uppburo högre löner än motsvarande lärare vid allmänt läroverk.

För de 144 lärare, som hade lägre löner än motsvarande lärare vid allmänt läroverk, *understego* lönerna jämförelselönerna enligt följande uppdelning:

för 10 lärare, därav	7 kvinnliga, med	1—	499 kronor	
» 25 »	» 16 »	»	500— 999 »	
» 15 »	» 9 »	»	1 000—1 499 »	
» 12 »	» 7 »	»	1 500—1 999 »	
» 21 »	» 14 »	»	2 000—2 499 »	
» 36 »	» 31 »	»	2 500—2 999 »	
» 12 »	» 4 »	»	3 000—3 499 »	
» 8 »	» 6 »	»	3 500—3 999 »	
» 5 »	» 3 »	»	minst 4 000 »	

En jämförelse mellan »bruttolöner» skulle i de flesta fall betyda en avsevärd förskjutning till högre minussiffror. Med »bruttolöner» avses de löner, som erhållas, om till privatskolelönen läggas lärarens pensionsavgifter och till statsläroverklönen de enligt den förut nämnda jämförelsen erhållna pensionsavgifterna.

En stor del av undervisningen vid privatläroverken, särskilt på gymnasiet, bestrides av *timlärare*. Höstterminen 1947 uppgick antalet timlärartimmar i *läroämnen* till 2 705, vilket med hänsyn till att de till övervägande del voro förlagda till gymnasiet eller realskolans avslutningsklass, motsvarar omkring 115 ämneslärare med full tjänstgöring. För 954 av dessa veckotimmar gällde arvoden, som voro ungefär lika med eller överstego de timarvoden lärarna skulle uppburit vid tjänstgöring på samma stadium vid allmänt läroverk eller kommunal flickskola. Arvodena för 1 751 av veckotimmarna — vilket motsvarar ungefär 73 ämneslärare med full tjänstgöring — *understego* arvodena för motsvarande tjänstgöring vid nyssnämnda läroanstalter enligt följande fördelning:

för 87 veckotimmar med	11—	30 kronor per veckotimme	
» 176 »	» 31—	50 » » »	
» 212 »	» 51—	70 » » »	
» 1 070 »	» 71—	90 » » »	
» 147 »	» 91—	110 » » »	
» 34 »	» 111—	130 » » »	
» 25 »	» mer än	130 » » »	

En medeltalsberäkning för samtliga veckotimmar ger vid handen, att avlöningen med 35 kronor per veckotimme understeg motsvarande avlöning vid de allmänna läroverken och kommunala flickskolorna.

Den lägsta lönestandarden, vad beträffar *ämneslärarna med full tjänstgöring*, förekom vid de sju högre flickskolorna samt vid Osby samskola, Palmgrenska samskolan, Stockholms samgymnasium, Whitlockska samskolan och Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium. Medräknas *timlärarna i läroämnen*, hade, utom de nyss nämnda skolorna, Göteborgs högre samskola och Fjellstedtska skolan i Uppsala en låg lönenivå. Lunds privata elementarskola uppvisade stor spridning i fråga om ämneslärarlönerna, av vilka de flesta understego motsvarande statliga löner. Timlärarna där åtnjoto emellertid arvoden, som med i medeltal omkring 90 kronor per veckotimme överstego motsvarande arvoden för timlärare vid statsläroverk. De

bestredo tillsammans 302,5 veckotimmar, av vilka 58,5 veckotimmar uppehölls av tillsammans 8 ämneslärare utöver dem åliggande full tjänstgöring vid skolan. De lärare, som enligt det nyss anförda avlönades lägre än motsvarande lärare vid allmänt läroverk, erhöilo viss kompensation därför genom det högre timarvodet.

Övningslärarna bestredo höstterminen 1947 sammanlagt 1 915 veckotimmar. För omkring 800 av dessa timmar utgingo arvoden som voro lika med eller överstego jämförelsearvodena, och för omkring 1 100 utgingo lägre arvoden. I många fall voro skillnaderna avsevärda. Jämförelser enligt mindre stränga grunder än dem som här tillämpats skulle utvisa, att övningslärarnas löneläge är oförmånligare, än vad som angivits.

Beträffande *löneförmåner under tjänstledighet* gälla i huvudsak följande bestämmelser, vilka avse föreståndare, ämneslärare med full tjänstgöring och lönetursberättigade övningslärare.

Enligt reglementet för de enskilda läroanstalternas vikariatskassa (SFS 1914: 29) utgår avlöning under sjukledighet, som omfattar sammanlagt högst 180 läsveckor, till föreståndarinna med tre fjärdedelar av lönen, till lärarinna i första lönegraden med halva lönen och i högre lönegrader med tre fjärdedelar av lönen. Motsvarande gäller vid tjänstledighet på grund av havandeskap under sammanlagt högst 90 dagar.

Ledighet, som uppgår till högst åtta dagar, föranleder icke minskning av statsbidragen till lönerna. Sådan minskning inträder icke heller vid tjänstledighet på grund av sjukdom under en sammanlagd tid av högst 180 läsveckor (eller efter Kungl. Maj:ts medgivande under längre tid), vid tjänstledighet för havandeskap eller barnsbörd under högst 90 dagar samt vid ledighet, föranledd av att undervisningen inställts på grund av smittsam sjukdom. Vid andra slag av ledigheter utgå icke statsbidrag till manliga eller kvinnliga lärares löner.

Privatläroverken äro oförhindrade att, om deras ekonomiska förhållanden så medgiva, av egna medel avlöna tjänstlediga lärare enligt förmånligare grunder än de nu refererade.

Kommitténs förslag.

Förslag angående lönereglering.

I anslutning till den i föregående avsnitt lämnade redogörelsen för löneläget framhåller kommittén sammanfattningsvis följande.

Lönerna för det övervägande antalet lärare vid privatläroverken äro avsevärt lägre än för lärare i motsvarande ställning vid allmänna läroverk och kommunala flickskolor. Ojämnheten i lönenivån är påfallande stor. En del skolor äro på grund av rikliga anslag från kommun eller inkomster från internatverksamhet i stånd att betala sådana löner, att löneförbättring icke är erforderlig. Vid de flesta skolorna är läget emellertid sådant, att lönereglering är synnerligen påkallad. Enligt vad som framgår av för kommittén tillgängliga uppgifter råder vid sistnämnda slag av skolor allmänt missnöje med de nuvarande löne- och pensionsförhållandena, och dessa skolor få allt svårare att behålla kvalificerade lärare. Rekryteringssvårigheterna ha berörts redan i kommitténs direktiv. Förhållandena på detta område ha, sedan direktiven utfärdades, ytterligare försämrats.

Vid sina överläggningar i lönefrågan har kommittén alternativt övervägt ett minimilönesystem och ett system med fasta löner. Med ett minimilönesystem avser kommittén ett system, enligt vilket lönen fixeras till minst en viss nivå. Systemet innesluter alltså möjlighet till utfyllnad på ett eller annat sätt. Minimilönen kan angivas med bestämd siffra, men den kan också angivas genom hänvisning till belopp, som gäller enligt andra lönebestämmelser, exempelvis genom en föreskrift, att lönen skall utgå minst enligt viss angiven löneklass. Med ett system med fasta löner förstår kommittén ett system, enligt vilket lönen fixeras till visst angivet belopp eller enligt angiven löneklass. Förhöjning av lönenivån kan i sådant fall ske endast i samband med lönereglering.

Av olika skäl har kommittén ansett, att ett minimilönesystem icke är lämpligt att lägga till grund för en lönereglering, utan förordar införande av ett system med fasta löner för privatläroverkens lärare.

Kommittén understryker, att privatläroverken för närvarande måste anses utgöra en integrerande del av vårt lands undervisningsväsende. Privatläroverken ha, påpekar kommittén, samma bildningsmål som de allmänna läroverken eller de kommunala flick- och mellanskolorna och äro, så länge stat och kommun icke övertagit deras verksamhet, oundgängligen behöfliga. Samtliga nämnda skolformer äro enligt kommitténs mening jämställda också i det avseendet, att lärarna ha samma utbildning.

Med hänsyn till att några bärande skäl icke kunna anföras för att lönesättningen för lärarna vid privatläroverken bör vara lägre än för lärarna vid de allmänna läroverken och kommunala flickskolorna, anser kommittén, att man bör genomföra *full likställighet i lönehänseende mellan privatläroverkens lärare, å ena sidan, och lärarna vid de allmänna läroverken och de kommunala flickskolorna, å andra sidan*. Kommittén framhåller, att ge-

nom fullständig anpassning av lönerna en eftersläpning vid kommande lönereregleringar undvikas och en synnerligen önskvärd teknisk förenkling vinnes, som eljest ej skulle kunna uppnås. Med likställighet i fråga om löneförmånerna bör givetvis följa *jämställdhet i fråga om skyldigheter*, t. ex. beträffande tjänstgöringens omfattning, understryker kommittén.

Beträffande reglering av *övningslärarnas löner* framhåller kommittén, att i propositionen 1948: 136 förslag framlagts till lönerereglering för övningslärarna vid statliga läroanstalter, högre kommunala skolor och folkskolor samt att föredragande departementschefen i propositionen bl. a. anfört, att han funne det önskvärt, att lönereregleringen, allteftersom erfarenheter vunnas, utsträcktes att omfatta ytterligare skolformer. Sålunda syntes exempelvis böra övervägas, om övningslärarna vid de statsunderstödda privatläroverken kunde innefattas i lönereregleringen, därest en allmän lönerereglering komme till stånd vid dessa skolor. Vad sålunda förekommit har föranlett kommittén till det uttalandet, att det syntes angeläget, att det organisationsarbete i fråga om övningslärarnas anställningsförhållanden, som avsåges skola igångsättas såsom följt av 1948 års riksdags beslut i löneregleringsfrågan, komme att avse även privatläroverken. Kommittén har för sin del förutsatt, att det blivande särskilda avlöningsreglementet för övningslärare skulle äga tillämpning jämväl å övningslärarna vid privatläroverken.

Utgående från nu anförda allmänna synpunkter har kommittén, med iakttagande av de modifikationer, vilka betingas av privatläroverkens särart, framlagt förslag jämte motiveringar till stadge- och avlöningsbestämmelser för dessa skolor, vilka nära ansluta sig till dem som gälla vid de allmänna läroverken och de kommunala flickskolorna eller, vad beträffar övningslärare, avses skola gälla för motsvarande lärare vid nyssnämnda skolor. Av förslagen må i detta sammanhang anföras följande.

O r g a n i s a t i o n m. m. Ändamålet med undervisningen i privatläroverken skall enligt kommittén vara detsamma som i motsvarande statliga eller kommunala skolform.

Privatläroverken föreslås skola benämnas enskild mellanskola, enskild flickskola, högre enskilt läroverk och enskilt gymnasium, och dessa skolor föreslås erhålla samma organisation som respektive kommunal mellanskola, kommunal flickskola, högre allmänt läroverk och gymnasium vid högre allmänt läroverk.

U n d e r v i s n i n g s s k y l d i g h e t. I den allmänna motiveringen för lönereregleringen har kommittén, som nämnts, uttalat, att med likställighet i fråga om löneförmånerna bör följa *jämställdhet i fråga om skyldigheter*, t. ex. beträffande tjänstgöringens omfattning. Av en av kommittén gjord undersökning framgår, att läsåret för närvarande i allmänhet är kortare vid privatläroverken än vid de allmänna läroverken och de kommunala flickskolorna. Det sammanlagda antalet friluft- och lovdagar vid privat-
2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1950. 1 saml. Nr 232.*

läroverken uppgår emellertid enligt kommitténs uppfattning i allmänhet icke till det antal, som är föreskrivet vid de nyssnämnda statliga och kommunala skolorna. Kommittén föreslår, att läsåret generellt bestämmes till 38 veckor vid privatläroverken och att dispens från denna princip medgives endast i rena undantagsfall. I sistnämnda fall förefaller det kommittén naturligt, att särskilda bestämmelser meddelas angående ökning av undervisningsskyldigheten för heltidsavlönade befattningshavare samt angående timlärararvode per undervisningstimme.

A n s t ä l l n i n g s f ö r h å l l a n d e n. Kommittén har i fråga om anställningsförhållanden sökt uppnå största möjliga överensstämmelse med vad som gäller för lärarna vid de allmänna läroverken och kommunala flickskolorna, vilket för privatläroverkens vidkommande innebär rätt väsentliga avvikelser från nuvarande ordning.

Sålunda har formen fast anställning ersatts av *ordinarie anställning* i samma mening detta begrepp har i fråga om lärarna vid de högre kommunala skolorna. Ändring av anställningsformen till en fastare sådan än för närvarande har synts kommittén vara ett nödvändigt komplement till löneregleringen. Statens ansvar skulle i enlighet härmed bli större för de ordinarie lärarna vid privatläroverken än det nu är för de fast anställda.

I anslutning härtill har kommittén anfört följande.

Därest ordinarie lärare vid privatläroverk, efter det den av kommittén föreslagna löneregleringen blivit gällande, blir överflödiga på grund av i vederbörlig ordning genom statsmakternas åtgöranden beslutad omorganisation av den skolform eller avveckling av den skola han tillhör, bör han i första hand vara skyldig att — liksom ordinarie lärare i liknande situation vid högre kommunal skola — låta förflytta sig till annan lärartjänst. Om av någon anledning förflyttning icke är möjlig eller lämplig, synes med hänsyn till den förändring i lärarens anställningsförhållanden, som inträder i och med löneregleringen, läraren böra erhålla ersättning av statsmedel till belopp, som helt motsvarar de inkomster han skulle uppburit från lärarbefattningen, om han icke gått förlustig densamma, dock endast i den mån han ej kan skaffa sig inkomster genom annat förvärvsarbete. Ersättning enligt dessa grunder synes böra utgå också vid minskning i tjänstgöringen på grund av någon av nämnda omständigheter.

Vad beträffar *antalet ordinarie lärartjänster*, har kommittén med hänsyn till privatläroverkens olika storlek och behov ej ansett det möjligt med en generell bestämmelse angående minimiantal ordinarie ämneslärartjänster i likhet med vad som gäller för de kommunala mellanskolorna och de kommunala flickskolorna, utan föreslår, att Kungl. Maj:t skall bestämma antalet för varje skola. Ett antal ordinarie lärartjänster skall enligt förslaget vara lektorstjänster. Kommittén räknar emellertid för närvarande allenast med ett ringa antal dylika tjänster.

Enligt kommitténs förslag skola dessutom vid privatläroverken inom gränserna för vederbörliga timplaner och regler för klassdelning finnas an-

ställda icke-ordinarie lärare i egenskap av *extra ordinarie lärare, extra lärare* eller *timlärare*. Antalet extra ordinarie lärartjänster skulle bestämmas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av skolöverstyrelsen. Kommittén förutsätter, att bestämmelser beträffande reglerad befordringsgång eller normalisering av väntetiden till extra ordinarie anställning för lärare vid statliga läroverk och högre kommunala skolor också komma att gälla för lärare vid privatläroverk.

Ehuru kommittén vid reglering av lärarnas anställningsförhållanden åsyftat största möjliga anpassning till motsvarande förhållanden vid de allmänna läroverken och kommunala flickskolorna, har kommittén ansett, att privatläroverken böra bibehållas i sin nuvarande särställning i fråga om antagande av ordinarie lärare och rektor. Till ordinarie lärare skulle sålunda styrelse för privatskola bland behöriga sökande äga utse den som styrelsen med hänsyn till vederbörliga befordringsgrunder och skolans speciella förhållanden anser böra i främsta rummet komma i fråga. Till rektor skulle skolstyrelse bland behöriga sökande äga utse den som styrelsen med hänsyn till insikter, erfarenhet och övriga egenskaper, vilka företrädesvis erfordras hos styresmannen för ett läroverk av ifrågakvarande slag, anser lämpligast.

Avlöningsförhållanden. Enligt kommitténs uppfattning böra avlöningsförhållandena för privatläroverkens lärare lönetekniskt regleras så, att lärarna inordnas under statens allmänna avlöningsreglemente. De av kommittén föreslagna lönegraderna framgå av följande sammanställning.

	Lönegrad
Rektor vid högre enskilt läroverk	Ca 33
Ämneslärare med lön såsom lektor vid allmänt läroverk	Ca 30
Rektor vid enskild flickskola (enskild goss- eller samskola) eller enskild mellanskola	
därest han äger behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk	Ca 29
därest han icke äger nyssnämnd behörighet	Ca 27
Ämneslärare i teoretiskt läroämne	
därest han äger behörighet till adjunktstjänst vid allmänt läroverk:	
ordinarie	Ca 26
extra ordinarie	Ce 24, Ce 21
extra	Cg 21
därest han icke äger nyssnämnd behörighet:	
ordinarie	Ca 24
extra ordinarie	Ce 22, Ce 20
extra	Cg 20

Extra ordinarie eller extra lärare har av kommittén förutsatts kunna placeras i lönegrad Ce 24 eller Ce 21 respektive Cg 21, ändå att han icke fullgjort för motsvarande ordinarie lärare föreskriven tidigare lärartjänstgöring eller, vad angår extra ordinarie lärare i lönegrad Ce 21 eller extra lärare, genomgått provårskurs.

Kommitténs förslag överensstämmer, i vad avser andra befattningshavare än rektorer, med vad som gäller i fråga om allmänna läroverk samt kommunala flick- och mellanskolor. Beträffande rektorstjänst har enligt betänkandet den principen varit vägledande, att tjänsten inplaceras i lönegrad, som med tre ordningsnummer överstiger lönegraden för respektive lektor, adjunkt och ämneslärarinna vid allmänt läroverk. Kommittén har ansett en dylik lönegradsplacering erforderlig för ernående av en ur olika synpunkter tillfredsställande reglering av såväl löne- som pensionsställningen för rektorerna vid privatläroverken i jämförelse med rektorerna vid de högre allmänna läroverken och de högre kommunala skolorna.

I kommitténs förslag angående lärartjänster ha medtagits endast tjänster i teoretiska läroämnena. Skulle behov uppkomma av ämneslärartjänster i praktiska läroämnena, bör lönegradsplaceringen enligt kommitténs uppfattning bestämmas i anslutning till vad som gäller i fråga om de högre kommunala skolorna.

Bestämmelserna i statens allmänna avlöningsreglemente om sjukvård (7 kap.) ha av kommittén med hänsyn till den blivande allmänna sjukförsäkringen ansetts icke böra göras tillämpliga å lärarna vid privatläroverken.

Löneförmånerna till privatläroverkens timlärare föreslås av kommittén skola regleras på samma sätt som löneförmånerna till timlärare på motsvarande stadier vid de allmänna läroverken och kommunala flick- och mellanskolorna (kungörelsen 1947: 680).

Förslag angående statsbidragsreglering.

Kommittén anser att, därest den av kommittén föreslagna lönenivån fastställes, man måste förutsätta att det allmänna i större utsträckning än hittills lämnar bidrag till lärarlönerna. Det måste nämligen anses vara ett intresse ur statlig synpunkt, att de privata skolorna fortsätta sin verksamhet. Deras elevantal var hösten 1947 inemot 7 000. Genom att privatskolorna ge plats åt ett stort antal elever, som annars skulle söka sig till statliga eller kommunala skolor, besparas stat och kommun betydande utgifter.

Skolorna ha inga egna möjligheter att bidra till kostnaderna för höjda lärarlöner, framhåller kommittén, som anför bl. a.:

Ökade inkomster skulle kunna erhållas genom höjning av terminsavgifterna, ifall höjningen icke förorsakade en nedgång i lärjungeantalet, som hade till följd minskning i de sammanlagda terminsavgiftsinkomsterna. Under nuvarande förhållanden, då de kostnader, som stå i samband med åt-

njutande av högre skolundervisning, tendera att alltmer överflyttas från målsmännen till det allmänna, skulle det knappast vara en framkomlig utväg att rekommendera privatskolorna höjning av terminsavgifterna för erhållande av medel till bestridande av en del av kostnadsökningen för löne-reglering.

Ej heller anser sig kommittén kunna räkna med några höjda kommunbidrag för lönerogleringens genomförande. Härom anføres följande.

I vissa fall kommer lönerogleringen ej att medföra höjning av lönerna, varför bidragsökning ej erfordras. Så är förhållandet i regel vid Djurs-holms samskola och Gävle borgarskola, vilka skolor åtnjuta rikliga kommunbidrag (år 1946 54,6 resp. 55,6 % av samtliga inkomster), samt vid de båda internatläroverken Lundsbergs skola och Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk, som icke uppbära något understöd alls från vederbörande kommun. Vid Saltsjöbadens samskola kommer lönerogleringen att i allmänhet medföra lönehöjning för kvinnliga lärare men icke för manliga. Skolan åtnjöt under år 1946 från Saltsjöbadens kommun och Järnvägsaktiebolaget Stockholm—Saltsjön anslag, som uppgick till 43,9 % av skolans samtliga inkomster. Det torde knappast vara rimligt att förutsätta ökning av detta bidrag för lönerogleringens genomförande.

Vissa av privatskolorna fylla genom sin organisation och elevrekrytering en funktion för hela riket. Detta gäller — utom de båda nyssnämnda internatläroverken Lundsbergs skola och Sigtunastiftelsens humanistiska läroverk — även internatskolorna Osby samskola och Fjellstedtska skolan i Uppsala samt vidare Lunds privata elementarskola och Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium. Till Osby samskola och Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium utgå mindre kommunbidrag. De övriga skolorna åtnjuta icke bidrag från kommunen. Med hänsyn till att skolorna icke alls eller, vad beträffar skolorna i Osby och Uppsala, endast delvis tjäna lokala intressen, torde vederbörande kommuns medverkan till lönehöjningar knappast kunna påräknas.

Vad slutligen beträffar de skolor, som väsentligen tjäna lokala behov och som icke berörts här, lämnade kommunen senaste räkenskapsår bidrag till skolverksamheten eller lärarlönerna med belopp, som i förhållande till samtliga inkomster varierade vid de sju högre flickskolorna mellan 13 % och 27,6 % samt vid de fem högre goss- och samskolorna mellan 0,5 % och 6,4 %. Det torde, att döma av hittills gjorda erfarenheter, icke vara sannolikt, att beträffande dessa skolor vederbörande kommun skulle i någon mera betydande utsträckning höja sitt bidrag till den privata skolverksamheten.

Kommittén har därför funnit sig böra föreslå att de ökade kostnader, som stå i samband med lönerogleringen, helt bestridas av statsmedel. Å andra sidan anser kommittén, att kommunerna efter lönerogleringens genomförande skola lämna bidrag till privatskolorna med minst samma belopp som utgingo före densamma.

I fråga om formerna för statsbidrag föreslår kommittén, att de nuvarande mångskiftande statsbidragsformerna avvecklas och ersättas med en enda form för statsbidrag, nämligen *bidrag till lönekostnaderna*. Huvud-dragen i det av kommittén föreslagna statsbidragssystemet äro följande.

Kommittén förutsätter, att statsunderstöd till privatläroverken normalt skall utgå ur ett förslagsanslag i stället för, såsom nu är fallet, ur flera anslag.

Till de högre kommunala skolorna utgår statsbidrag med en generell procent (för närvarande 78 procent) av lönekostnaderna. Kommittén anser, att de mångskiftande förhållandena vid privatläroverken omöjliggöra införandet av ett dylikt enkelt bidragssystem för dessa läroverks del. I stället föreslås, att statsbidraget årligen bestämmes särskilt för varje skola. Statsbidraget till skolan skulle principiellt utgå med det belopp, som utöver skolans övriga inkomster erfordras för bestridande av skolans kostnader jämlikt statens allmänna avlöningsreglemente och blivande avlöningsreglemente för övningslärare. Summan av statsbidragen till samtliga skolor får dock enligt förslaget utgöra högst 78 procent av de sammanlagda lönekostnaderna vid samma skolor. Liksom vid de kommunala skolorna skulle vid privatläroverken statsbidraget minskas med det belopp skolan ägt uppbära i sjukpenning enligt olycksfallsförsäkringslagen eller lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar på grund av lärarens olycksfall i tjänsten eller i tjänsten ådragen yrkessjukdom. Motsvarande avdrag skulle även ske, då skolan står självrisk för utgivande av sjukpenning. Som villkor för erhållande av statsbidrag föreslår kommittén bl. a., att tillskott av andra medel än statsbidrag utgår till lärarpersonalens avlöande. Sådant tillskott, av kommittén benämnt icke-statligt bidrag, skulle utgå med belopp som bestämmes av skolöverstyrelsen. Statsbidraget till en viss skola framräknas sedan som skillnaden mellan skolans kostnader för lärarlöner och det icke-statliga bidraget.

I det av kommittén föreslagna statsbidragssystemet framstår sålunda fastställandet av det icke-statliga bidraget såsom ett viktigt led. Kommittén har föreslagit, att det icke-statliga bidraget i princip skall utgå med samma belopp som i sådant hänseende utgick för budgetåret 1948/49, d. v. s. året närmast före det, då löneregleringen av kommittén tänktes träda i kraft. I av kommittén föreslagna statsbidragsbestämmelser har kommitténs uppfattning fixerats på följande sätt.

Om skolan åtnjöt statsbidrag redovisningsåret 1948/49, skall det icke-statliga bidraget, därest ej Kungl. Maj:t för visst fall annorlunda bestämmer, utgöra lägst skillnaden mellan å ena sidan utgifterna för lärarlöner nämnda redovisningsår, inberäknat värdet av naturaförmåner och särskilda ersättningar för arbete, som kunnat åläggas lärarna i tjänsten, och å andra sidan samtliga statsbidrag nämnda redovisningsår, dock icke statsstipendier till lärjungarna. Sagda utgiftspost för lärarlöner må minskas med belopp, varmed lönerna och ersättningarna ovannämnda redovisningsår överstigit de löner och ersättningar, som utgå i enlighet med vad därom i vederbörliga avlöningsreglementen stadgas. Vid bestämmande av det lägsta beloppet för icke-statligt bidrag skall hänsyn vidare tagas till under ovannämnda redovisningsår uppkommen vinst eller förlust.

Därest skolan ej åtnjöt statsbidrag redovisningsåret 1948/49, skall det lägsta beloppet av icke-statligt bidrag bestämmas av Kungl. Maj:t.

Det en gång fastställda minimibeloppet förutsättes av kommittén skola utan något ytterligare beslut — utom i nyssnämnda undantagsfall — kunna ligga till grund vid skolöverstyrelsens årliga prövning av storleken av icke-statligt bidrag. Vid ifrågavarande prövning bör enligt kommitténs mening hänsyn tagas till alla faktorer, som kunna påverka höjning av det icke-statliga bidraget utöver minimibeloppet. Kommittén framhåller särskilt önskvärdheten av att hyresbeloppens storlek uppmärksammas.

Skolöverstyrelsens årliga beslut rörande det icke-statliga bidraget skall enligt kommitténs förslag vara delgivet skolstyrelserna senast den 15 november.

I fråga om rekvisition av statsbidrag föreslår kommittén, att rekvisitionen skall avse löpande redovisningsår och omedelbart efter vårterminens slut insändas till statskontoret eller vederbörande länsstyrelse, som skall verkställa utbetalning så snart ske kan. I avräkning på skolan för redovisningsåret tillkommande belopp skulle förskott tillhandahållas med viss procent av statsbidraget för närmast föregående redovisningsår, nämligen i början av juli 30 procent, oktober 15 procent, januari 15 procent och april 30 procent.

Kommitténs kostnadsberäkningar.

Statsbidragen till privatläroverken uppgingo under räkenskapsåret 1946/47 (1946) sammanlagt till 2 132 384 kronor. Några uppgifter om de faktiska statsbidragsbeloppen för senare redovisningsår finnas icke i kommitténs betänkande, vilket avlämnades den 16 juni 1948. Kommittén har beräknat det för räkenskapsåret 1947/48 (1947) erforderliga statsbidragsbeloppet till omkring 2 500 000 kronor.

Med utgångspunkt från att löneregleringen skulle genomföras från och med räkenskapsåret 1949/50 (1949) har kommittén beräknat det efter löneregleringens genomförande totalt erforderliga statsbidragsbeloppet till 3 000 000 kronor, vilket sålunda skulle innebära en statsbidragsökning med 500 000 kronor. I anslutning härtill har kommittén anfört följande.

Kostnaderna för övningslärarnas löner ha uppskattats till samma belopp som under redovisningsåret 1947/48. Under förutsättning att statsbidragen för räkenskapsåret 1948/49 (1948) uppgå till samma belopp som nämnda för 1947/48 (1947) beräknade 2 500 000 kronor och löneregleringen för övningslärare icke i någon nämnvärd grad påverkar beräkningarna, skulle den av kommittén föreslagna löneregleringen för privatläroverkens lärarpersonal medföra statsbidragsökning på endast 500 000 kronor. Kostnaden för kommitténs löneregleringsförslag är alltså jämförelsevis obetydlig, vilket är särskilt påfallande, om man tar hänsyn till de stora fördelar som följa med den ifrågavarande löneregleringen. Kommittén vill därvid särskilt peka på den omständigheten, att först efter genomförande av här föreslagna lönereglering privatskolornas lärarkårer kunna erhålla den stabilitet, som är önskvärd ur pedagogisk synpunkt. Det statsbidrag, som erfordras efter genomförandet av kommitténs förslag, kan alltså väntas medföra

större effekt i pedagogiskt hänseende än det nuvarande. Därtill komma de stora fördelar i lönetekniskt hänseende, som äro förenade med den föreslagna löneregleringen.

Till nyssnämnda statsbidragsökning för genomförande av löneregleringen skulle enligt kommitténs beräkningar komma årliga kostnader för skolhälsovården med 20 000 kronor. Härom har kommittén anfört följande.

Om arvoden till skolläkare och skolsköterskor beräknas utgå efter motsvarande grunder som vid de allmänna läroverken och högre kommunala skolorna samt statsbidrag bestämmas till 50 % av minimiarvodena, torde nu ifrågasättas kostnader för statsverket kunna beräknas till omkring 20 000 kronor. Kommittén har därvid icke räknat med statsbidrag till anskaffande av instrumental utrustning. Vid en del skolor torde tillfredsställelse sådana finnas; i övrigt räknar kommittén med att ett rationellt ordnande av hälsovården med statsbidrag enligt vad ovan antytts skall möjliggöra för vissa av privatskolorna att av egna medel bekosta erforderlig utrustning.

Yttranden.

I det följande redovisas de avgivna yttrandena endast i den mån de bedömas vara av intresse för ett ståndpunktstagande till den föreliggande principfrågan. I övrigt torde få hänvisas till handlingarna.

Skolöverstyrelsen tillstyrker kommitténs förslag, att lärarna vid privatläroverken inordnas i det statliga lönesystemet samt att de i fråga om löneställning och skyldigheter jämföras med motsvarande befattningshavare vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor. Överstyrelsen anser, att denna jämförelse bör utsträckas även till pensionsförmånerna samt understryker önskvärdheten av att även frågan om dessa snabbt bringas till en lösning.

Överstyrelsen ifrågasätter om ordinarie anställning bör tillämpas vid privatläroverken, där det dock gäller enskild tjänst, och anför härom följande.

Enligt överstyrelsens mening bör den nuvarande benämningen fast anställning bibehållas och denna anställning utformas i anslutning till vad som nu gäller vid de statsunderstödda folkhögskolorna. En fast anställd lärare bör sålunda kunna entledigas, då privatläroverk nedlägger eller inskränker sin verksamhet och läraren på grund härav icke längre kan beredas full eller inemot full tjänstgöring, såvida detta icke föranletts av statliga åtgärder, t. ex. ombildning av läroverket till statlig eller högre kommunal skola. Det bör ankomma på överstyrelsen att avgöra om nu nämnda omständigheter föreligga. I sådana fall bör förflyttning enligt statens allmänna avlöningsreglemente icke äga rum. I övrigt bör för entledigande och disciplinära åtgärder gälla detsamma som vid högre kommunala skolor. I avlöningshänseende bör fast anställd lärare jämföras med ordinarie lärare.

För privatläroverken är det enligt överstyrelsens mening av minst samma betydelse som vid statliga läroverk och högre kommunala skolor att frågan

om rektors fortsatta anställning efter viss tid kan omprövas. Överstyrelsen kan därför icke tillstyrka, att rektorerna få samma anställningsform som de ordinarie (fast anställda) lärarna. Härom anföres följande.

Överstyrelsen förordar att i samband med förevarande lönereglering det för de allmänna läroverken gällande systemet utvidgas på så sätt, att till rektor vid statlig skola, högre kommunal skola eller statsunderstött privatläroverk skall kunna för högst sex år i sänder förordnas person, som innehar ordinarie ämneslärarbefattning (fast anställning) vid någon läroanstalt tillhörande nämnda skolformer. Beträffande privatläroverken torde det dock vara tveksamt, om fast anställd ämneslärare vid ett privatläroverk bör kunna förordnas till rektor vid annat privatläroverk. I fråga om de högre kommunala skolorna har det nuvarande systemet, enligt vilket till rektor endast kan utses ordinarie lärare vid samma skola, visat sig medföra betydande olägenheter.

Skolöverstyrelsen ifrågasätter emellertid, om icke beträffande privatläroverken Kungl. Maj:t bör äga befogenhet att efterge kravet på innehav av ordinarie lärartjänst för rektorsförordnande. Det synes nämligen ändamålsenligt att för denna skolform kunna vidga kretsen till att omfatta även andra lämpliga aspiranter.

Överstyrelsen förordar för sin del att ordinarie (fast anställda) och extra ordinarie lärare tillerkännas sjukvårdsförmåner enligt samma grunder, som lärare vid högre kommunala skolor. I likhet med vad som gäller inom folkskolan bör denna förmån däremot ej utsträckas till extra lärare.

I statsbidragsfrågan framhåller överstyrelsen bl. a. att överstyrelsens årliga prövning av det icke-statliga bidraget skulle innebära ett avsevärt administrativt merarbete. Avvägningen av det icke-statliga bidraget skulle bli synnerligen svårbedömd, då hänsyn skulle tas till hyra, reparationer, städning o. s. v. Kommitténs ståndpunkt att nu utgående icke-statliga bidrag icke skulle kunna minskas vore icke sakligt befogad. I den mån privatläroverk nedlägges måste det ju ersättas med statligt eller kommunalt läroverk.

Överstyrelsen föreslår, att statsbidrag utgår efter en enhetlig procentsats, förslagsvis 70 procent av de faktiska kostnaderna för lärarna. Då för ett fåtal skolor ett statsbidrag efter denna procentsats icke torde förslå, borde överstyrelsen få rätt tillerkänna dem ett särskilt driftkostnadsbidrag för undvikande av för höga elevavgifter. Sådant bidrag skulle dock icke utgå till skolor vilka i realiteten ägas eller drivas av kommun. Sammanlagt borde driftkostnadsbidrag för ett läsår icke utgå med större belopp än 5 procent av samtliga lärarlöner, för vilka 70 procent statsbidrag utginge. Ett genomförande av överstyrelsens förslag beräknades draga en merkostnad av 1 500 000 kronor.

Statskontoret anser i första hand, att hela det i betänkandet behandlade problemkomplexet borde vila i avvaktan på att riktlinjerna för den blivande skolreformen fastställas. Härvid borde undersökas, om och i vilken omfattning något visst privatläroverk påtagit sig sådana uppgifter, som rätteligen bort anförtros det statliga eller kommunala skolväsendet. Fun-

nes så vara förhållandet, borde det allmänna skolväsendet givas en sådan vidd, att privatläroverken kunde avvecklas. I vad mån återstående läroanstalter i framtiden skulle understödjas med statsmedel borde prövas i varje särskilt fall.

Även mot kommittéförslaget som sådant ställer sig statskontoret kritiskt.

Mot kommittéförslaget kan till en början riktas den invändningen, att de författningsenligt reglerade lönerna allt för hårt komma att binda privat skolornas huvudmän samt — i ännu högre grad — staten. Det synes knappast rimligt att — som kommittén förutsatt — statsverket ytterst skall garantera lönerna till en grupp anställningshavare, som tillsatts utan statlig medverkan och enligt förslaget även framdeles skulle komma att tillsättas utan statsmyndighets hörande. Att reglera rektorstjänsterna fastare för dessa skolor än för de statliga och kommunala läroanstalterna måste betraktas som uteslutet.

Det av kommittén föreslagna statsbidragssystemet anser statskontoret mycket ohanterligt till sin konstruktion. Enligt förslaget skulle vidare ett eller flera privatläroverk kunna medgivas högre procentuellt bidrag än 78 procent, blott medeltalet för alla privatläroverken hölls inom den ramen. Därmed skulle enligt statskontorets förmenande statsverket gå längre i sitt understödjande av privatläroverken än i fråga om de kommunala skolorna, vilket statskontoret anser uteslutet. Det icke-statliga bidraget borde icke fastlåsas till det belopp som i sådant hänseende utginge för visst budgetår, då tillfälliga omständigheter därvid i alltför hög grad skulle komma att bestämma skolornas framtida ekonomi. Statskontoret föreslår, att undersökning verkställes rörande statens medelkostnader för motsvarande stadier vid statliga och kommunala läroverk samt att den sålunda framkomna medelkostnaden för varje lärjunge å de olika stadierna — realskolan, gymnasiet och högre flickskolan — lägges till grund för statsbidragsgivningen vid privatläroverken. Den sålunda omlagda statsbidragsgivningen borde få provisorisk karaktär.

Statskommisarien Lindbergson har i särskilt yttrande föreslagit, att ordinarieanställningen vid privatläroverken erhåller samma karaktär som vid hushållningssällskapen (5 § B statens allmänna avlöningsreglemente) och att sålunda endast anställning medelst kontrakt för viss tid, icke överstigande sex år, borde ifrågakomma. I motsats till statskontoret anser Lindbergson, att det icke går att sätta ett enhetsbidrag per lärjunge så högt att de ekonomiskt svagare skolorna klara sin ekonomi, samt skisserar i huvudsak följande statsbidragssystem.

Kungl. Maj:t fastställer varje år antalet heltidstjänster (ordinarie och extra ordinarie). Skolöverstyrelsen fastställer därefter antalet veckotimmar som icke täckas av heltidstjänsterna. Statsbidragsunderlaget bestämmes för heltidstjänsterna till näst högsta löneklassen i de förekommande lönegraderna samt för veckotimmarna efter viss enhetlig arvodesgrupp, förslagsvis TC 21. Skolöverstyrelsen bemyndigas att bevilja statsbidrag med högst 78

procent av underlaget till enskild skola och med högst 65 procent i medeltal för samtliga skolor. Härvid skall givetvis tagas hänsyn till kommunbidrag, inflytande elevavgifter o. s. v. Härigenom undviks en detaljgranskning av varje lärares anställningsförhållanden och öppnas möjligheter att hålla flertalet privatläroverk vid liv.

Statens lönenämnd har ansett sig böra i princip tillstyrka kommitténs förslag. Med hänsyn till de av löneregleringen föranledda kostnadsökningarna har det emellertid synts lönenämnden angeläget, att den privata statsunderstödda undervisningsverksamheten icke bibehålles i större utsträckning än som betingas av dess karaktär av komplementorganisation till det allmänna undervisningsväsendet. Kommitténs förslag angående statsbidrag synes enligt lönenämndens mening i alltför hög grad binda statsbidragsavvägningen vid de under budgetåret 1948/49 rådande förhållandena. Lönenämnden avstyrker kommitténs förslag om inrättande av särskilda rektorstjänster i Ca-lönegrad; ett bifall härtill skulle medföra tre system för avlönande av rektor, nämligen ett för de statliga skolorna, ett för de högre kommunala skolorna och ett för privatläroverken. Lönenämnden förordar, att för samtliga ifrågavarande rektorstjänster användes ett och samma avlöningssystem, nämligen det som användes för rektorerna vid de statliga läroverken.

Riksräkenskapsverket har i princip tillstyrkt kommitténs förslag till lönereglering. Skäl syntes tala för en något mindre fast ordinarie anställningsform, möjligen med förebild i den vid hushållningssällskapen och skogsvårdsstyrelserna införda anställningsformen för ordinarie tjänst (skriftligt kontrakt för viss tid, högst sex år). Ämbetsverket ifrågasätter, om icke löneregleringen i vad den avser rektorer vid privatläroverken borde genomföras efter enahanda grunder, som gäller för de allmänna läroverkens rektorer.

I fråga om det föreslagna statsbidragssystemet förordar ämbetsverket bl. a. att statsbidragets procentuella storlek direkt fastställes för varje läroverk. Procentsatsen skulle därvid avvägas efter vederbörande skolas ekonomiska förhållanden. Summan av statsbidragsbeloppen för samtliga privatläroverk borde sättas till högst 70 procent av lärarlönerna vid dessa skolor. Statsbidragsprocenten (för löpande budgetår) borde kunna bestämmas under höstterminen, varvid man borde utgå från skolans ekonomiska förhållanden under en treårsperiod (ej endast 1948/49).

Svenska stadsförbundet, som tillstyrkt löneregleringsförslaget, framhåller, att det föreslagna statsbidragssystemet bygger på förutsättningen att icke-statliga medel till lärarlönernas bestridande skulle finnas att tillgå med samma belopp i framtiden som under budgetåret 1948/49. I den mån andra inkomstmöjligheter för skolorna försämrades kunde det befaras, att kommunerna finge påtaga sig ökade bördor. Detta vore oegentligt, då varken vissa kommuners understöd till privatläroverk eller understödets nuvarande belopp varit följden av någon rationell avvägning.

Flick- och samskollärarnas riksförbund föreslår, att privatläroverkens lärare tillerkännes sjukvårdsersättning efter samma grunder som gälla vid de allmänna läroverken. I fråga om rektorstjänsterna uttalas en önskan om reciprocitet mellan statliga, kommunala och statsunderstödda privata skolor vid förordnande å dylika tjänster. Rektor borde förordnas allenast på viss tid.

Sveriges yngre läroverkslärares förening föreslår i fråga om behörighet till rektorstjänst, att kommitténs krav på innehav av ordinarie ämneslärartjänst utbytes mot krav på behörighet till sådan tjänst. Rektor bör enligt föreningens mening förordnas på sex år. Lärarna vid privatläroverken borde i någon form komma i åtnjutande av samma sjukvårdsförmåner som tillkomma lärare vid statliga och kommunala skolor.

Läroverkslärares riksförbund föreslår, att rektor vid privatläroverk förordnas på viss tid och att dylik tjänst får förenas med ordinarie lärartjänst vid privata och statliga läroverk.

Föredraganden.

Frågan om löneroglering för lärarna vid de statsunderstödda privatläroverken har länge varit aktuell. Sedan år 1948 föreligger även ett av 1944 års lönekommitté för privatläroverken utarbetat förslag i ämnet. På grund av den ekonomiska stabiliseringspolitiken ansågs emellertid något förslag i ämnet icke böra framläggas för 1949 års riksdag. Liknande skäl tala för att det får ytterligare anstå med lönerogleringen för privatläroverkens lärarpersonal. Då emellertid med hänsyn till olika omständigheter principbeslut ansetts böra föreläggas 1950 års riksdag i fråga om lärarpersonalen vid folkhögskolor och lantbruksundervisningsanstalter, har jag ansett önskvärt att jämväl löneförhållandena vid privatläroverken bli föremål för riksdagens prövning redan i år, även om lönerogleringens genomförande bör anstå till den 1 juli 1951. Eftersom lönerna för det övervägande antalet lärare vid privatläroverken äro lägre, i vissa fall avsevärt lägre än för lärare i motsvarande ställning vid allmänna läroverk och kommunala flickskolor, kan ett ytterligare eftersättande av lärarpersonalen vid privatläroverken befaras få menliga konsekvenser för lärarrekruteringen vid dessa läroanstalter, vilka icke minst i rådande läge ha en viktig uppgift att fylla i den hårt ansträngda skolorganisationen. Av anförda skäl har jag ansett mig böra föreslå Kungl. Maj:t att för riksdagen framlägga förslag om principerna för en löneroglering för lärarpersonalen vid privatläroverken. Med detaljförslag i ämnet torde däremot böra anstå till 1951 års riksdag. Detsamma gäller frågorna om statsbidragssystem och statsbidragsprocent, vilka spörsmål befunnits vara i behov av ytterligare överväganden. Jag har emellertid förutsatt, att den totala kostnadsökning, som för ifrågavarande skolkategori föranledes av lönerogleringen, i princip skall bäras av statsverket.

Förslag om löne reglering m. m. för lärarpersonalen vid fackskolan för huslig ekonomi i Uppsala och om provisorisk löneförbättring för lärare vid övriga enskilda handarbets- och skolköksseminarier ha av 1944 års lönekommitté framlagts i betänkande den 10 februari 1950. Detta betänkande är föremål för remissbehandling och upptages icke i detta sammanhang.

I fråga om principerna för en löne reglering för privatskolornas lärarpersonal innebär lönekommitténs förslag sammanfattningsvis följande.

Full likställdhet i lönehänseende mellan privatläroverkens lärare, å ena sidan, och lärarna vid de allmänna läroverken och de kommunala flickskolorna, å andra sidan, föreslås genomförd. Med likställdhet i fråga om löneförmånerna skulle följa jämställdhet i fråga om skyldigheter, t. ex. beträffande tjänstgöringens omfattning. Kommittén har föreslagit, att ämneslärarna vid privatläroverken skola inordnas under statens allmänna avlöningsreglemente, samt förutsatt, att det blivande särskilda avlöningsreglementet för övningslärare skall erhålla tillämpning jämväl å övningslärarna vid privatläroverken.

Läsåret föreslås skola generellt bestämmas till 38 veckor vid privatläroverken. Dispens härifrån skulle kunna meddelas endast i rena undantagsfall, och därvid borde särskilda bestämmelser meddelas angående ökning av undervisningskyldigheten för heltidsavlönade befattningshavare.

I fråga om anställningsförhållandena innebär kommitténs förslag, att vid privatläroverken skulle införas en anställningsform för ordinarie lärare, vilken skulle nära ansluta sig till den ordinarie anställningsformen för lärarna vid de statliga och högre kommunala skolorna. Vid omorganisation eller avveckling av den privata skola, lärare tillhörde, skulle han i första hand vara skyldig att underkasta sig förflyttning till annan lärtjänst. Om av någon anledning förflyttning icke vore möjlig eller lämplig, skulle läraren erhålla ersättning av statsmedel, motsvarande de inkomster han skulle uppburit från lärarbefattningen, dock endast i den mån han ej kunde skaffa sig inkomster genom annat förvärvsarbete. Antalet ordinarie lärtjänster skulle av Kungl. Maj:t bestämmas för varje skola. Vid privatläroverken skulle även finnas extra ordinarie och extra lärare, extra ordinarie lärare till antal, som skulle bestämmas av Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bemyndigande, av skolöverstyrelsen.

Vid antagande av ordinarie lärare och rektor skulle skolstyrelse äga bland behöriga sökande utse, till lärare den som med hänsyn till vederbörliga befordringsgrunder och skolans speciella förhållanden anses böra i främsta rummet komma i fråga samt till rektor den som med hänsyn till insikter, erfarenhet och övriga egenskaper, vilka företrädesvis erfordras hos styresmannen för ett läroverk av ifrågavarande slag, anses lämpligast.

Beträffande lönegrads placering m. m. för rektorer samt ordinarie, extra ordinarie och extra lärare torde få hänvisas till den föregående redo-

görelsen. Förslaget överensstämmer i denna del med vad som gäller för motsvarande lärarpersonal vid allmänna läroverk samt kommunala flick- och mellanskolor med det undantaget att rektorstjänst avsetts skola tillhöra löneplan 1 och placeras i lönegrad, vars nummer med tre enheter överstiger lönegradsnumret för respektive lektor, adjunkt och ämneslärarinna vid allmänt läroverk.

Bestämmelserna i statens allmänna avlöningsreglemente om sjukvård (7 kap.) ha med hänsyn till den blivande allmänna sjukförsäkringen ansetts icke böra göras tillämpliga å lärarna vid privatläroverken.

I remissyttrandena har kommitténs förslag i allmänhet tillstyrkts i princip. Beträffande detaljerna i yttrandena torde få hänvisas till förut lämnad redogörelse.

För egen del anser jag kommitténs förslag kunna läggas till grund för principbeslut om löneroglering för privatläroverkens lärarpersonal, vilket bl. a. innebär att jag tillstyrker de föreslagna lönegradsplaceringarna för lärarna. Jag förordar dock följande jämkningar i förslaget.

Såsom i flera remissyttrandena framhållits, synes icke lämpligt att för privatläroverkens lärare tillämpa den ordinarie anställningsform, som tillämpas för den statliga lärarpersonalen. Enligt min mening bör ordinarie lärare vid privatläroverken anställas tills vidare med en ömsesidig uppsägningstid av sex månader. Därjämte torde för ordinarie lärare böra i huvudsak gälla vad som nu är föreskrivet för fast anställd lärare, nämligen att sådan lärare, som under tre på varandra följande år oförvitligt tjänstgjort i samma eller motsvarande befattning vid en och samma läroanstalt, ej må kunna, så länge anstalten åtnjuter statsbidrag, skiljas från sin befattning, så framt ej skolöverstyrelsen på grund av omorganisation eller av annan liknande anledning medger uppsägning eller anledning föreligger till entledigande av disciplinära skäl.

Anställnings- och avlöningsförhållandena för rektorerna vid privatläroverken synes icke böra upptagas till prövning i förevarande sammanhang, eftersom 1941 års lärarlönesakkunniga erhållit i uppdrag att verkställa utredning angående den i propositionen 1949: 132 under punkt 3 berörda frågan om anställningsformen för rektorer vid bl. a. privatläroverken.

Vad angår frågan huruvida lärare vid privatläroverk böra erhålla rätt till sjukvårdsförmåner enligt 7 kap. statens allmänna avlöningsreglemente synes med prövningen av detta spörsmål böra anstå.

Förslag till avlöningsbestämmelser och statsbidragsgrunder torde böra underställas 1951 års riksdag. Erforderliga stadgebestämmelser lär det däremot få ankomma på Kungl. Maj:t att besluta om.

Lönerogleringen torde böra omfatta de privatläroverk, som nu åtnjuta statsunderstöd från förslagsanslagen till Privatläroverk: Bidrag till högre goss- och samskolor, Bidrag till högre flickskolor och Bidrag till enskilda

mellanskolor. Kostnadsökningen på grund av löneregleringen torde kunna uppskattas till omkring 800 000 kronor för år.

Vad slutligen angår den av löneregleringen föranledda pensionsregleringen för ifrågavarande lärare, torde frågan härom få föreläggas 1951 års riksdag.

Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna de framlagda grunderna för en lönereglering för lärarpersonalen vid de statsunderstödda privatläroverken, avsedd att träda i tillämpning den 1 juli 1951.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att proposition av den lydelse, bilaga till detta protokoll utvisar, skall avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Karl-Ingmar Edstrand.
